

Institutions divines, livre 1

Lactance

Textes de la séance 1

Les dieux ont été engendrés [I, VIII, 4-8]

[4] Apparet Herculem, Apollinem, **Liberum**, Mercurium Iovemque ipsum cum ceteris homines fuisse, quoniam sunt ex duobus sexibus nati. [5] Quid est autem tam remotum a Deo quam id opus, quod ipse ad propagandam **subolem** mortalibus tribuit et quod sine substantia corporali nullum potest esse ? Dii ergo si sunt immortales et aeterni, quid opus est altero sexu ? - **Nimirum** ut generent. - Ipsa progenie quid opus est, cum successione non egeant, qui semper sunt futuri ? [6] Nam profecto in hominibus ceterisque animantibus diversitas sexus et coitio et generatio nullam habet aliam rationem nisi ut omnia genera viventium, quando sunt conditione mortalitatis **obitura**, mutua possint successione servari. Deo autem, qui est sempiternus, neque alter sexus neque successio necessaria est. [7] Dicet aliquis : "Ut habeat vel ministros vel in quos ipse possit dominari". Quid igitur opus est sexu feminino, cum Deus, qui est omnipotens, sine usu et opera feminae possit filios procreare ? [8] Nam [...] cur existimet aliquis ipsum Deum nisi ex permixtione sexus alterius non posse generare ? Illos igitur, quos **imperiti** et **insipientes** tanquam deos et **nuncupant** et adorant, nemo est tam **inconsideratus** qui non intellegat fuisse mortales. - "Quomodo ergo, inquiet aliquis, dii crediti sunt ?" - Nimirum quia reges maximi ac potentissimi fuerint : ob merita virtutum suarum aut munerum aut artium repertarum, cum cari fuissent iis quibus imperitaverant, in memoriam sunt consecrati.

Hercule [I, IX, 1-11]

[1] Hercules, qui ob virtutem clarissimus [...] inter deos habetur, nonne orbem terrae, quem peragrasset ac expurgasset narratur, stupris, libidinibus, adulteriis **inquinavit** ? Nec mirum, cum esset adulterio genitus **Alcmenae**. Quid tandem potuit in eo esse divini, qui suis ipse vitiis **mancipatus** et **mares** et feminas contra omnes leges infamia, dedecore, flagitio **affecit** ? [2] Sed ne illa quidem, quae magna et mirabilia gessit, talia iudicanda sunt, ut virtutibus divinis tribuenda videantur. Quid enim tam magnificentum, si leonem aprumque superavit, si aves sagittis deiecit, si regium stabulum **egessit**, si virginem vicit **cingulum**que detraxit, si **equos** feroces cum domino interemit ? Opera sunt ista fortis viri, hominis tamen. [3] Illa enim, quae vicit, fragilia et mortalia fuerunt. "Nulla enim est, quod ait **orator**, tanta vis, quae non ferro ac viribus debilitari frangique possit. [4] At animum vincere, iracundiam cohibere" fortissimi est : quae **ille** nec fecit unquam nec potuit. "Haec qui faciat, non ego eum cum summis viris comparo, sed simillimum Deo iudico."

Vellem adiecisset de libidine, luxuria, cupiditate, insolentia, ut virtutem eius impleret, quem similem Deo iudicabat. [5] Non enim fortior putandus est, qui leonem quam qui violentam in se ipso inclusam feram superat, iracundiam, aut qui rapacissimas volucres deiecit quam qui cupiditates avidissimas coercet, aut qui Amazonem bellatricem quam qui libidinem vincit, pudoris ac famae **debellatricem** ; aut qui **finum** de stabulo quam qui vitia de corde suo egerit, quae magis sunt perniciose quia domestica et propria mala sunt, quam illa, quae et vitari poterant et caveri. [6] Ex quo fit ut ille solus vir fortis debeat iudicari, qui temperans et moderatus et iustus est. Quodsi cogitet aliquis quae sint Dei opera, iam haec omnia quae mirantur homines ineptissimi ridicula iudicabit. Illa enim non divinis virtutibus, quas ignorant, sed infirmitate suarum virium **metiuntur**. [7] Nam illud quidem nemo negabit, Herculem non **Eurystheo** tantum servisse regi, quod **aliquatenus** honestum videri potest, sed etiam impudicae mulieri **Omphalae**, quae illum vestibibus suis indutum sedere ad pedes suos iubebat **pensa** facientem. Detestabilis turpitude ! Sed tanti erat voluptas.

[...] [10] Navigavit ergo cum Argonautis, expugnavitque Troiam, iratus **Laomedonti** ob negatam sibi pro filiae salute mercedem. Unde quo tempore fuerit apparet. Idem furore atque insania percitus **uxorem** suam cum liberis **interemit**. [11] Hunc homines deum putant ! Sed **Philocteta** eius haeres non putavit, qui facem supposuit arsurum, qui **artus** eius et **nervos** cremari ac **diffluere** vidit, qui ossa eius ac cineres in **Cetaeo monte** sepelivit, pro quo munere sagittas eius accepit.

Les autres dieux [I, X, 3-14]

[3] Quid Apollo [...] ? Nonne ob amorem quo flagrabat turpissime gregem **pavit alienum** ? Et muros Laomedonti exstruxit mercede **conductus**, quae illi negari potuit impune ? Ab eoque primo rex perfidus quidquid cum diis **pepigisset** didicit **abnegare**. Idem **formosum puerum** et dum amat violavit, et dum ludit occidit.

[4] Homicida **Mars** et per gratiam caedis crimine ab Atheniensibus liberatus, ne videretur nimis ferus et immanis, adulterium cum Venere commisit. [...]

[7] Fur ac **nebulo** Mercurius quid ad famam sui reliquit nisi memoriam fraudum suarum ?

[...] [8] **Liberum** patrem in senatu deorum summae auctoritatis primaeque esse sententiae necesse est, quia praeter Iovem solus omnium triumphavit, exercitum duxit, Indos debellavit. Sed invictus ille Imperator Indicus Maximus ab amore ac libidine turpissime victus est. [9] Delatus enim Cretam cum semiviro comitatu, nactus est **impudicam mulierem** in littore ac fiducia victoriae Indicae vir esse voluit, ne nimium mollis videretur, atque illam patris proditricem, fratris interemptricem, ab alio relictam et repudiatam, in coniugium sibi **vindicavit** et "Liberam" fecit et cum ea pariter ascendit in caelum.

[10] Quid horum omnium pater Iupiter, qui in solemnibus precatione "Optimus Maximus" nominatur ? Nonne a prima sua pueritia impius ac paene parricida deprehenditur, cum patrem regno expulit ac **fugavit** nec expectavit mortem decrepiti senis cupiditate regnandi ? Et cum paternum **solium** per vim, per arma cepisset, bello est a **Titanibus** laccessitus, quod humano generi principium fuit malorum ; quibus victis et pace in perpetuum comparata, reliquam suam vitam in **stupris** adulteriisque consumpsit. [11] Omitto virgines, quas **imminuit**. Id enim tolerabile iudicari solet. **Amphitryonem** ac **Tyndarum praeterire** non possum, quorum domos dedecore atque infamia plenissimas reddidit. [12] Illud vero summae impietatis ac sceleris quod **regium puerum** rapuit ad stuprum. Parum enim videbatur si in expugnanda feminarum pudicitia **maculosus** esset ac turpis, nisi etiam sexui suo iniuriam faceret : hoc est verum adulterium, quod fit contra naturam. [13] Haec qui facit, viderimus an "Maximus", certe "Optimus" non est : quod nomen a corruptoribus, ab adulteris, ab incestis abest, nisi forte nos erramus homines, qui talia facientes sceleratos vocamus ac **perditos**, omnibusque poenis dignissimos iudicamus. [14] Stultus autem **Marcus Tullius**, qui **Gaio Verri** adulteria obiecit : eadem enim Iupiter quem colebat admisit ; qui **Publio Clodio** sororis incestum : at illi "Optimo Maximo" eadem fuit et soror et coniunx.